

/ Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К., 2008. – 19 с.

5. Терещенко О.О. Антикризовий фінансовий менеджмент – вимога „нової економіки” / О.О. Терещенко // Ринок цінних паперів України. – 2004. – № 9-10. – С. 25-32.

6. Моторна І.І. Напрями вдосконалення соціально-економічної захищеності працівників / І.І. Моторна // Економіка та підприємництво: зб. наук. праць молодих учених та аспірантів / С.І. Дем'яненко. – К.: КНЕУ. – Вип.11. – 2003. – С.92-99.

7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи

на сферу зайнятості населення» (справа про допомогу по безробіттю звільненим за угодою сторін) від 28.04.2009 № 9-рп/2009 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 35. – Ст. 1210.

9. Компания «Эрнст энд Янг» Изменение кадровых политик и практик // Менеджер по персоналу. – 2009. – №5. – С. 79-87.

10. Кодекс законів про працю України. – К.: Видавничий дім «Скіф», 2007. – 112с.

11. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 № 1533-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст.171.

12. Верховодова Л., Згорток Д., Агєєва К. Моніторинг «Економічна криза в Україні: наслідки та антикризова політика». Режим доступу: http://www.c-e-d.info/doc/5/Monitor_econom_kriz_2009_04_site.doc

Статья поступила в редакцию 29.05.2009

УДК 378

Л.Г. ДЕСВА,

Донецький національний технічний університет

РАЦІОНАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ОСНОВА УЧАСТІ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНІЙ ІНТЕГРАЦІЇ

Останнім часом міжнародна інтеграція проникає в усі сфери діяльності людства. Кожна окрема країна, що приймає участь у цьому процесі, має бути готова до зближення та формування особливих взаємозв'язків з іншими державами, підчас чого можлива втрата власних особливостей національного розвитку будь-якої галузі. Тому зосередження на отриманні максимально позитивних наслідків від інтеграції та мінімізації власних втрат є абсолютно логічною політикою будь якої країни. Зважаючи на той факт, що напрями зближення пролягають у двох основних векторах: культурному та економічному, для України важливо мати такий механізм участі у міжнародній інтеграції, який би враховував обидва. Вирішити це завдання може система вищої освіти, яка є складовою соціального розвитку, беручи участь в економічних, соціальних, політичних, духовних процесах, що відбуваються у суспільстві, та економічного розвитку, де вона залучена до структурної перебудови відповідно до потреб технологічного й соціального про-

гресу.

У сучасному суспільстві в умовах постійних перетворень значущість освіти надзвичайно зростає, оскільки вона покликана забезпечити підготовку суб'єктів соціальної економіки до вирішення глобальних проблем, які стоять перед людством. Вона задає вектори інноваційного розвитку, готує молодь до економіки майбутнього, формує робочу силу, реагуючи на зміни ринку праці, розв'язує завдання, пов'язані з передачею культурних і соціальних норм та стандартів громадського життя. Таким чином, приймаючи участь у економічному та соціальному розвитку, вища школа без винятку впливає на всі процеси, що відбуваються в країні. Тому необхідність розглядання вищої школи як активного учасника інтеграційних процесів є логічною, а зазначена проблема – своєчасною та актуальною.

У наукових дискусіях низка вітчизняних авторів приділяє увагу проблемі впливу проце-

© Л.Г. Дєєва, 2009

сів міжнародної інтеграції на діяльність вищої школи України. Так, І.Найдюнов розглядає міжнародну інтеграцію вищої школи в контексті культурології [1]. І.Каленюк називає основні сучасні тенденції інтеграції освіти та попереджує про можливі ризики та загрози цього процесу [2]. Д.Табачник акцентує увагу на стані та перспективах розвитку вітчизняної освіти в умовах інтеграції [3]. Інші вчені приділяють увагу надзвичайному значенню інтеграції вищої школи для суспільства та економіки України. Наприклад, Л.Федулова підкреслює, що інтеграція науки і вищої освіти в стратегічному плані є важливим фактором розвитку всього суспільства [4]. В.Кремень розглядає вищу школу як дієвий чинник інтеграції в європейське співтовариство [5]. М.Степко наголошує на тому, що вища технічна освіта і наука є факторами суспільного розвитку та інтеграції України у світове співтовариство [6]. А.В.Приходько та М.Фоміна дають оцінку ролі вищої освіти в епоху постіндустріального розвитку та міжнародної інтеграції [7].

Отже, у професійних колах в останні роки тема впливу інтеграції на вищу освіту України та значення інтеграції вищої школи для соціально-економічного розвитку країни вже привернула увагу українських вчених. Проте, разом з тим, дуже невелика кількість праць присвячена впливу діяльності національної вищої школи на участь країни в інтеграційних процесах. Той факт, що зазначена проблема не була глибоко досліджена і має невеликий ступінь висвітлення у вітчизняній науковій літературі, значно ускладнює процес розробки і планування економічної та освітньої політик.

У зв'язку з цим метою публікації є створення моделі раціональної діяльності вищої школи шляхом визначення її ролі й місця в умовах взаємозближення національних економік, що дозволить Україні ефективно залучитися до процесів міжнародної інтеграції.

Історія будь-якої країни безумовно пов'язана з розвитком економіки, виробництва і продуктивних сил, які неминуче переростають національний рівень, що призводить до виходу на зовнішні ринки та встановленню нових міжнародних зв'язків з різними державами. Об'єднання національних та закордонних економічних суб'єктів, поглиблення їх взаємодії та розвиток відносин є ознаками міжнародної інтеграції, яка, в свою чергу, як особливий етап у процесі інтернаціоналізації господарського життя країн, що спонукає взаємопроникнення і переплетіння національних виробничих

процесів, відбивається на глибоких структурних змінах в економіці. Учуть у цьому процесі надає величезних переваг тим країнам, які проводять ефективну внутрішню політику розвитку й опікуються підвищенням власної конкурентоспроможності. Проте вона здатна серйозно гальмувати розвиток і породжувати кризи в разі нераціональної економічної політики держави. Оптимальне використання переваг та нейтралізування загроз виступає першочерговим завданням розвитку будь-якої країни, в тому числі й України.

Міжнародна інтеграція є багатофакторним системним процесом, розвиток якого пояснюється складною взаємодією низки чинників. Основними факторами, що сприяють розвитку міжнародної інтеграції, є:

- поглиблення міжнародного розподілу праці;
- розвиток НТП;
- близькість рівнів економічного та соціального розвитку країн;
- активне співробітництво на мікрорівні;
- розвиток комунікаційних можливостей;
- спільні культурні та історичні традиції;
- необхідність спільного вирішення глобальних проблем людства.

На формування зазначених факторів, передусім, вирішальну роль відіграє розвиток секторів, пов'язаних із інформатизацією суспільства та виробництвом знань. Отже, в умовах інтенсивних змін та посилення взаємозв'язку країн у пріоритетах суспільного розвитку, як у загальносвітовому, так і в національному масштабі, істотно зростає значення вищої школи як фактору розвитку особистості, суспільства та економіки.

Всі суб'єкти господарювання, тобто організації та підприємства, є споживачами продукту вищої школи – кваліфікованих працівників. А думка про те, що якість послуг або товару, що виробляє підприємство чи компанія залежить від рівня кваліфікації персоналу сьогодні вже не викликає сумніву. Персонал компанії є одним з видів ресурсів, так же, як фінанси, сировина чи енергія. При нестачі цього ресурсу, або при його неналежній якості компанія втрачає шанси на успіх, втрачає конкурентні переваги, особливо в умовах функціонування за межами національного ринку. Економічна інтеграція прискорює реалізацію об'єктивної тенденції до загального впровадження міжнародних стандартів якості продукції та послуг, в тому числі інформаційних, та технологій в сфері виробничої діяльності. Під-

готувати персонал до таких змін може лише вища школа.

Проте не варто забувати, що вища школа випускає не тільки спеціалістів і кваліфікованих робітників, в першу чергу, вона формує особистість, дає можливість реалізувати свої демократичні права на розкриття її здібностей, надає свободу в здобутті певного освітнього рівня. Тобто освіта забезпечує найбільш повний розвиток здатностей та інтелектуально-творчого потенціалу людини, маючи за мету сприяння її активній, вільній й конструктивній участі в розвитку суспільства. Більш того, вища освіта покликана забезпечити виховання духовно, інтелектуально й фізично розвинутої особистості, формування соціально-професійної компетентності, що сприяє адаптації й мобільності випускника вищого навчального закладу до соціально-економічних умов, що постійно змінюються. Тобто таким чином вища школа формує суспільство, передає культурні цінності, закладає певні аспекти світосприйняття та дає можливість гідно зустріти майбутнє.

Виходить, майбутнє будь-якого суспільства визначається діяльністю вищої школи і стратегією й тактикою освітньої політики, оскільки в тій мірі, у якій освіта формує людину і працівника, вона формує суспільство та економіку. Отже, сфера вищої освіти не може залишатися осторонь процесу міжнародної інтеграції, оскільки вона залучена у культурний і економічний аспекти розвитку країни.

Таким чином, діяльність вищої школи має буди надзвичайно виваженою, реагувати на вплив зовнішнього середовища, яке піддається постійним змінам і формується здебільшого процесами міжнародної інтеграції, та вчасно розв'язувати завдання, які ставить перед нею країна. Вигодам і потребам суспільства, як і індивідуальним, також властива постійна трансформація. Щоб задовольнити цим вимогам діяльність вищої школи повинна бути раціональною. Раціональність характеризує різні форми активності людини, а також природні й соціальні явища з погляду їхньої доцільності та економії витрачених коштів для досягнення мети в межах існуючих зовнішніх умов, що постійно змінюються [8]. Раціональність діяльності вищої школи проявляється у цілеполаганні, ефективному використанні існуючих засобів, тобто фінансів і матеріально-технічної бази, і затребуваності результату. На процес встановлення цілей і вибору заходів та методів їх досягнення, тобто формування осві-

тньої політики, впливає суспільство і економіка, транслюючи свої вимоги до сфери вищої освіти. При цьому, зважаючи на очевидний часовий лаг між встановленням цих вимог і отриманням результату, вища школа повинна постійно реагувати на зміну зовнішнього середовища, на національні і світові тенденції розвитку економіки, щоб сприяти соціально-економічному та науково-технічному прогресу.

Отже, раціональність діяльності вищої школи розглядається у межах минулого, сьогодення і майбутнього, з огляду на переваги і переконання споживачів освітніх послуг і працевдавців, нормативно-правової бази в державі, різних технологічних проривів і низки інших факторів, які виникають із часом і які, безумовно, підпадають під вплив міжнародних інтеграційних процесів. Це обумовлює перегляд і зміну поставлених цілей, обраних засобів, досягнутих результатів, тобто їх постійну ревізію. Тому діяльність вищої школи потребує постійного перегляду цілеполагання й ціледосягання, пошуку нової раціональності в змінних умовах.

Міжнародна інтеграція є процесом зближення країн світу та їхніх суб'єктів у всіх, без винятку, сферах людського життя на основі спільності загальнолюдських інтересів. Тому вона включає міжнародний політичний, економічний та культурний аспекти. Два останніх аспекти інтеграції не можуть відбуватися без участі вищої школи, бо вона приймає участь у соціальному житті суспільства, акумулює і передає знання та культуру наступним поколінням, та формує спрямовані економічного розвитку держави. Отже долає основну перешкоду на шляху інтеграції – розходження рівнів і потенціалів розвитку країн.

Більш того, цей процес участі вищої школи у інтеграційних процесах має дуалістичний характер. С одного боку, вища школа сама відчуває вплив міжнародної інтеграції та приймає участь у об'єднанні національних систем освіти і науки в європейський простір з єдиними вимогами, критеріями і стандартами, головною метою чого є консолідація зусиль наукової та освітньої громадськості для істотного підвищення конкурентоспроможності. З іншого – вона змінює і якісно перетворює предмети праці, технологію і організацію виробництва, формує теоретичну основу перетворення виробничих відносин, сприяє соціально-економічному розвитку суспільства та науково-технічному прогресу, а, отже, впливає

на участь країни в міжнародній інтеграції.

Інтеграційні процеси, у яких приймає участь Україна, впливають на змінення зовнішніх умов функціонування вищої школи, тобто на законодавство та прийняті в суспільстві традиції, норми етики та моралі. Ці зміни постійно віддзеркалюються на ревізії цілей та завдань, які покликана розв'язати вища школа, та на державній освітній політиці, що уособлює комплекс заходів щодо їх досягнення (рис. 1).

Отриманий результат діяльності сфери вищої освіти буде розвинена особистість, з одного боку, та кваліфікований фахівець, який готовий стати до роботи на підприємстві, з іншого. Щоб цей результат був затребуваний суспільством і економікою, він має відповідати вимогам, які вони ставлять. Отже, має існувати

механізм, за допомогою якого система вищої освіти отримує інформацію щодо актуальних напрямів її розвитку. У цьому зв'язку виникає об'єктивна необхідність співпраці підприємств, тобто майбутніх роботодавців, з вищими навчальними закладами.

Встановлюючи мету вищої освіти, держава повинна діяти в рамках існуючого законодавства та морально-етичних норм, що прийняті у суспільстві. Тобто орієнтуватися на прояв зовнішнього середовища, в якому вища школа оперує і в якому вона буде досягати поставлені цілі та завдання. Інтеграція, як всеохоплюючий процес, відбувається на макро- та мікроекономічному рівнях, де здійснює вплив на встановлені норми, стандарти, закони та навіть традиції або звичаї.

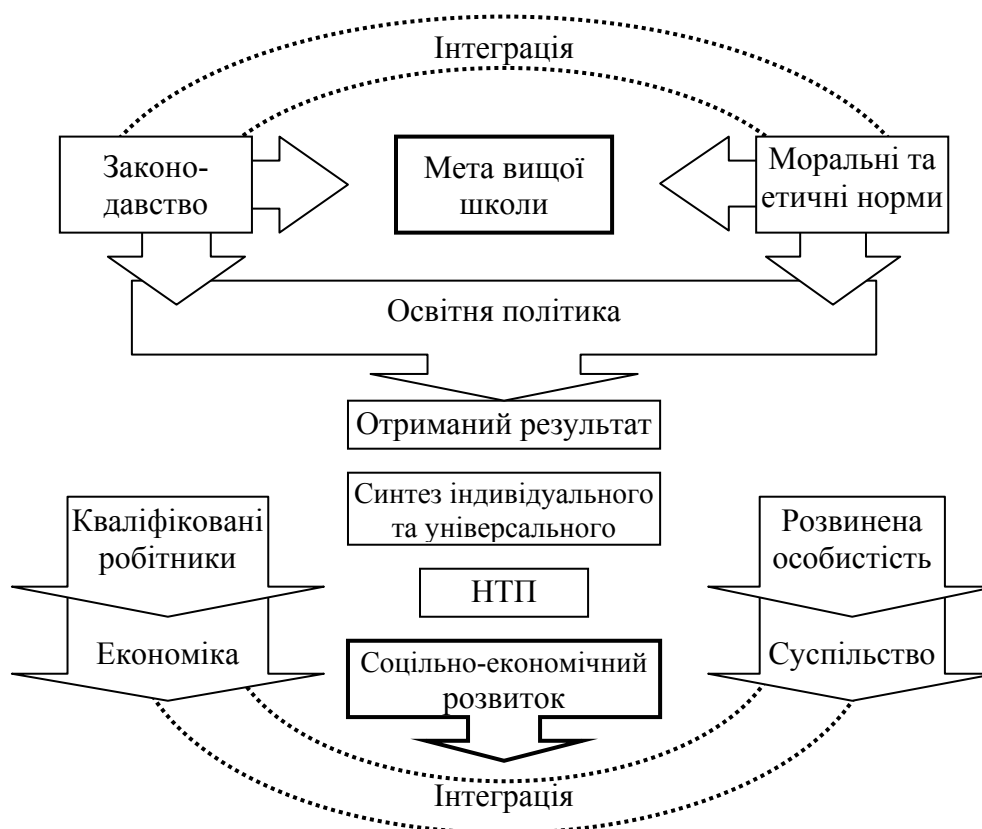

Рис. 1. Модель раціональної діяльності вищої школи в умовах міжнародної інтеграції України

Можливість співпраці вищої школи з підприємствами пов'язана з розробкою спільної стратегії в умовах міжнародної інтеграції, як основної всеохоплюючої тенденції сучасності. В межах такого співробітництва роботодавець може замовити підготовку необхідної кількості фахівців певної кваліфікації або фінансувати науково-дослідницькі роботи кафедр і лабораторій, у яких приймають участь студенти університету. Особливо актуальним така кооперація є для підготовки висококваліфікованих фахівців вузької спеціалізації за кошти

Можливість співпраці вищої школи з підприємствами пов'язана з розробкою спільної стратегії в умовах міжнародної інтеграції, як основної всеохоплюючої тенденції сучасності. В межах такого співробітництва роботодавець може замовити підготовку необхідної кількості фахівців певної кваліфікації або фінансувати науково-дослідницькі роботи кафедр і лабораторій, у яких приймають участь студенти університету. Особливо актуальним така кооперація є для підготовки висококваліфікованих фахівців вузької спеціалізації за кошти

їх майбутнього роботодавця. Також вона є важливою для держави, оскільки частково зможе вирішити проблему фінансування сфери вищої освіти.

Участь приватного сектору, крупного та середнього бізнесу, у цільовому фінансуванні підготовки кадрів дозволить максимально задовольнити потреби підприємств, оскільки спеціалісти будуть готуватися згідно їх вимог до рівня кваліфікації і зможуть проходити практику там, де надалі вони працюватимуть, що дозволить підготувати їх до виконання своїх службових обов'язків. Підготовка майбутніх працівників буде сфокусована на отриманні

знань та компетенцій необхідних у разі експансії підприємства на зарубіжні ринки товарів та послуг. Роль такої співпраці в умовах участі в процесах зближення національних економік принципово змінюється, тому що вона сприяє розвитку ключових факторів інтеграції на мікрорівні:

- розвитку кадрового потенціалу;
- підвищенню мовної і міжкультурної компетенції;
- створенню інфраструктури міжнародних зв'язків (рис. 2).

Рис. 2. Участь вищої школи в інтеграційних процесах на макро- і мікрорівнях

Діяльності вищої школи також сприяє інтеграції на макрорівні, сприяючи розвитку інтелектуальної складової суспільства, створенню економіки знань та забезпеченню конкурентоспроможності України на міжнародному рівні. Більш того, в описаній моделі важливо звернути увагу на зв'язок процесів інтеграції на макро- і мікрорівнях, оскільки вони взаємно впливають один на одного. Отже, інтеграція суб'єктів господарювання спонукає зближення державних політик та економік, а воно, в свою чергу, відкриває нові можливості для співпраці та виходу на нові ринки товарів та послуг.

Функціонування вищих навчальних закладів у межах даної моделі припускає чітке

розуміння специфіки сучасного суспільства, економічних реалій і потреб роботодавців та швидке реагування на їх зміну. Вища школа буде мати чіткі цілі, а отриманий результат буде повністю затребуваний, тобто вона буде діяти раціонально і відповідати умовам міжнародної інтеграції.

Таким чином, потужні інтеграційні процеси, які змушують переоцінювати пріоритети в усіх сферах знання і діяльності, були і залишаються найважливішою та всеохоплюючою тенденцією останніх десятиріч. В цих умовах успіх країни залежить від її спроможності якомога швидше адаптувати свій потенціал у сфері генерації та використання знань до потреб світової економіки. Вища школа стає основою

участі країни в міжнародній інтеграції, тому її діяльність має відповідати ознакам раціональності, а цілі й завдання, які вона покликана розв'язати, повинні задовольнити вимогам суспільства та економіки.

Освітня політика в умовах впливу інтеграційних процесів в будь-якій державі повинна бути спрямована на формування духовно збагаченого, інтелектуально розвинутого, фізично і психологічно здорового покоління, збереження та реалізацію освітнього потенціалу, забезпечення наукового розвитку пріоритетних галузей економіки. Більш того, підготовка кваліфікованих спеціалістів має бути сфокусована на отриманні знань та компетенцій необхідних для майбутніх роботодавців, що припускає існування механізмів співпраці вищих навчальних закладів та підприємств.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме поліпшенню кадрового потенціалу в організаціях та на підприємствах, розвитку інтелектуальної складової суспільства та забезпеченню конкурентоспроможності України в умовах поглиблення її участі у процесах міжнародної інтеграції. Описана модель має узагальнюючий характер і потребує подальшої розробки і вдосконалення, що є метою подальшого наукового дослідження й матеріалом для майбутніх публікацій.

Література

1. Найденов И. Высшее образование в Украине: европейский выбор, культурологиче-

ские парадигмы /И. Найденов // Персонал. – 2005. – №1. – С.81-84.

2. Каленюк І. Вища освіта в сучасному глобальному середовищі / І. Каленюк // Вища школа.– 2008. – № 9. – С.55-62.

3. Табачник Д. Стан та перспективи розвитку освіти в Україні у контексті євро інтеграції / Д. Табачник // Вища школа. – 2004. – №4. – С. 3-23.

4. Федулова Л.І. Інтеграція науки й освіти в системі формування економіки знань / Л.І. Федулова // Проблеми науки. – 2004. – № 9. – С.2-6.

5. Кремень В. Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в європейське співтовариство / В. Кремень // Вища школа. – 2003. – №6. – С. 3-23.

6. Степко М. Вища технічна освіта і наука України як фактори суспільного розвитку та інтеграції України у світове співтовариство / М. Степко // Вища школа. – 2004. – № 5-6. – С.40-54.

7. Приходько В. Економічна глобалізація і вища освіта / В.Приходько, М.Фоміна // Схід.– 2007. – № 1. – С.45-48.

8. Кратт О.А.Рациональность как инструмент научного познания экономических процессов и явищ / О.А. Кратт, Л.Г. Деева //Економічний вісник Донбасу. – 2007. – №4 (10). – С. 49-53.

Статья поступила в редакцию 29.05.2009